

Næs Jernverk betræffende

Transkribert av Amund Pedersen

Innholdsfortegnelse

Ite Gruberne Vedkommende.....	1
IIdet Kulle Leverancen Vedkomende.....	3
IIIde Tømmer Leverancen Vedkommende.....	6
IVde Kull og Malms Fremdrift og Modtagelse betræffende med videre, Nemlig.....	7
Vte Mars–Ovnen Vedkommende	8
VItte Hamrene Vedkommende	9
VIIde Saverne vedkommende	10
VIIIde Møllen Vedkommende.....	10
IXde Tørkeboden eller rettere Snedker Boden vedkommende	10
Xde Smeden vedkommende.....	11
XIte Elven vedkommende	11
XII. Værkets Diverse Ting og Arbeids– Drifter, Vedkomende	13
XIIIde Jordegodser vedkommende	14
XIVde Til Contoirtet og Contoir Forretningerne	15
Annotationer.....	19
I Bogholderiets førelse vedkommende.....	19
IIdet Revisions– udførelse Vedkommende.....	24

Ite Gruberne Vedkommende

Derved er at observere: at Stigerne gjør sin Pligt i følge *Contoir Ordre* No 51. under No 1. der nu udføres ved understigeren *Halvor Madsen* under Oberstiger *Samuel Madsens* tilsyn, Bestemmelser og *accorder*; Skagtstigerarbeidet forretes af understigeren, undtagen nye Bygninger ved Gruberne, som udføres tillige af tømmermand *Erich Lillemoë* om behøves.

Gruberne drives med saa faa folk muelig særdeeles Sommer tiden. – der attraaes icke store Beholdninger paa Grube bakken af Malmer, men derimod maae Søges 1 aars forraad hjemkiørt og levert paa Raste–Pladsen af de mest brugelige Sorter. – Til en Aargang udfordres af: *Alve malm* 12 à 1300 tønner; *Ness malm* 5 à 600 td, *Buøe Malm* behøves for det første icke noget af; verte NB: disse 3 Sorter Malm *Transporteres* fra Gruberne til *Tvedestrand* om Sommeren over Søen med Jagt eller Baad, p. t. skeer ved leilændingerne *Torgrim Olsen Ness etc.* See 2de fæsteSedler paa Næs. – *Lyngraat Malm* 4 a 500 tønner, NB denne malm som lengst bortliggende søges hjemkiørt paa Vinter føre saasnart Isene bliver kiørendes og saameget deraf som føret tillader indtil 3 Aars forrad.

– *Soelberg* Malm 6 a 700 tdr. NB denne *Grube* ligger nærmest Værket, og i Nøds tilfælde kan Malmen derfor fremdrives paa Sommer føre for 24 s. pr. tden. *Fields* og *Skafsaas* Malmer 4 a 500 tdr. NB disse *Sorter* er icke saa vanskelig at faae fremkiørt om Vinteren, af de øvrige *Sorter* Malmer bruges ingen bestemt *Quantitet*. – Hvert Aars Malm brydning skulle henlægges særskildt for sig selv, som overends stemmende med Regnskabet og naar den da er hiemkiørt vil det vise sig om Maalets rigtighed ved *Confrontation* med Regnskabet og en nøye *Control* ved fremkiørselen. Malmens Scheidning, er, at den er reen og frie for Graaeberg, almindelig betales Bergbryderne forsagd pr. Tde Malm en vis penge, og da betaler disse Redskaberne, Krud, Jern, staal *etc*: samt Lachter Veed og Kull. – naar der brydes for Dagløn, forbruges Redskaberne for Værkets Regning, Ved *Orter* og Graaebergs Brydninger ved nye Anlegger til eller i Gruben, skeer forsagder almindelig pr. Lachter, en Lachter er 3 al; 8 tommer Dansk maal og betales efter *Cubic*, deles i 4re, hvoraf hver kaldes 1 Viertel eller 96 deele hvoraf hver kaldes 1 finger, følgelig er 1 Viertel 24 finger, 1 Lachter er 4 Viertel eller 96 finger Brydnings Priisen pr. Lachter eller pr. Tønde Malm er ubestemt forskiellige; stiger og falder, efter omstændighederne ved tilfældet af Malmgangens til eller Aftagende med fleere tilstødende Aarsager der nøyere paa stædet ved undersøgning kan erfares og paaskiønnes Anmærk. Efter Hrr. *Collets* anprisning er taelt med *Samuel* om at indføre, at bryde ald Brydning endog Malm pr. *Cubic*: Lachter og holde en *aparte* duelig Scheider for Dagløn, fordeeleen derved kiender Samuel, og ere: Grubernes rette Brydning i hensigt til hen i tiden, til rigtig opfordrings Bygning, til sidegangers opdagelse, til all Malmens erholdelse, til at icke tabe Gruben ved gangens forandring *etc*: – hvor Malmen og vandet opfordres ved haandvinde /: nemlig ved folket /: indryckes det under forsagden, men hvor der er Kiøre vinde betales Bonden for Malm og vandkiøringen *aparte* for 1 Mand og hæst daglig 48 s. eller og forsagd Aarlig derfor en vis Penge som sees af Reglementet for saa vidt det endnu er giældende, Malmbalger, Vandtønder Kiøre Trosser Smede Redskaber med videre holdes for Værkets Regning som Nærmere *Inventari* Listen ved *Contoiret* oplyser. – Skagtarbeidet betales folket *aparte* eller forsagd, naar Malmen betales pr. Tønde, betales icke Graaberget, men brydes pr. Lachter betales begge deele. – Brydnings Maaden er 3 Slags, for *Ort*, forfælt sc: skrosseviis? eller paa Gesænck sc: i Dybet lige neer, og Skeer enten, ved fyr eller ved Skaad, det første skeer med vand, det andet med Kruud. NB Taget i Gruben, kaldes fyrsten, og Bunden Sohlen. – Fyhr bør icke bruges i almindelighed uden hvor Nødvendig, da Malmen derved falder smaae, særdeles bør der icke bruges ved *Soelberg Grube*; Kiøringen og dagarbeidet indføres af husbonden for hver *Grube* engang om ugen paa *Contoiret* sc: hver Løverdags aften. Lachter Veed og Bygnings Virker til *Grubernes* fornødenheder søges tilkiørt af Bonden betids at icke prisen desformedelst skulle opskrues. – Hvad *Grubens* Bergmæssige drift angaar, vil same deels erfares af forberørte *Contoir Promemoria* No. 51. deels af andre *Contoir Promemories*, af *Rinmanns Lexicon* Gruberne vedkommende og ved daglig erfaring, og undersøgning hos *Samuel Madsen*

og fleere. Omendskiøndt arbeidet ved Gruberne skeer Almindelig forsagd, har dog været Bergbryderen paalagt at icke fraviige arbeidet de Almindelige Arbeidstimer eller at blive borte heele Dage, til den ende er befalet at enhvers Dage opgives Maanedlig ved Regnings Giørelsen, for deraf at uddrage hvad de tiener pr. Dag, og om de har været heele eller halve dage borte.– følgelig har De paa denne eller andre maade begaaet uordener bleven afstraffet som det ellers var skeet Dagviis, har de solgt Boor Jærn eller Bruud, er det og bleven afstraffet, tildeels omendskiønt de betaler det selv, da der ved dette og foregaaende kan gives anledning til ansøgere brydnings Priis pr. Tønde Malm, og saaledes kan blive til Tab for Værket, ligesaa paa en andenmaade kan blive til Tab for Værket sc: de har en vis Maanedlig udtagelse, og naar fortienesten af disse Aarsager bliver liden, stiger gielden i Bogen tillige.

Ildet Kulle Leverancen Vedkomende

Ligesom Malmen er den første Hoved Artichel som udfordres til et Jern Værk; saa er og Kullen den andre Hoved Artichel dernest som jeg herved vil vedrøre, hvert foraar i *Marti Maaned* og frem efter naar *Leverancen* er forbi, gjør Bonden afregning for sine leverede Kulle Drifter, ved den leilighed tagis enten Mundtlig eller skriftlig løfte af ham til Næste Vinters *Leverance* af Kull, her efter skal ventelig det sidste skee ved Indførsel i den saa kaldede *Leverance Protocol*, særdeles bruges i sær med de gieldbundne og uordholdne. paa dette Løfte er det at de er holdt forskud af Vahre og Pænge. Hen imod Slaatten burde ved een eller Toe Mand undersøges om Kulleveeden var hugget og fremkiørt til Kullebonden, for at paadrive det om icke var skeet, icke heller var det skade om saadant skeede ved PintseTider første gang og henimod Slaatten anden gang og 1 *October* 3die gang for at paasee om KulleVeeden da var Reist i Miilen, Baret og Mollet eller Kullene Brændt og lagt i huus eller under Brænding, for i manglende tilfælle at paadrive udførelsen deraf. – Hidtil har icke været brugelig at Sende nogne for *Michaeli* tiider, for da at undersøge hvad de havde tillavet, og hvormeget til læste tall for derefter at *Calculere* og uddrage, hvad *Quantitet* Værket kunde vente det paafølgende vinter føre af Kull, for derefter at rette Marsovnens gang i Nødvendig tilfælde, vel vilde det falde bekostelig at sende folk saa ofte omkring i *Circumferensen*, men den *Artikel* kan icke for meget beopagtes; thi naar det vilde og kunde virke noget til en bedre behandlings og fremdriftsmaade vilde sandelig denne udgift icke være at *regardere* paa, Naar Kullebehandlingen skulle skee som det burde. – Skulle KulleVeeden hugges et Aar forud eller i det mindste om foraaret før og ved Paasketiider, saavist inden PintseTiid, siden ligge at Tørke indtil strax før Slaatten, og da fremkiøres paa Kulle bonden og opreises, og naar Slaatten var forbie Bares, Molles og brændes, at Kullene ved *Michaeli* tiider kunde bringes i huus, thi Seenhøst efter *Michaeli* at bringe Miilene i sammen og brænde der af raadVeed, giver løse og smaae Kull og brændes meget Veed bort til Bondens egen Skade.– følgelig skulle den første undersøgning ved PintseTiider, skee for at erfare om KulleVeeden var huggen og i mangel deraf paadrive hugsten; den anden strax før

Slaatten at paase om veeden var fremkiørt, og opreist paa Kullebonden; og den 3die Gang ved *Michaeliti*ider for at undersøge om Miilen var brændt og Kullene bragt i Huus og da antagne hvad *Quantitet* enhver havde tillavet og indlevere Liste derover til *Contoirtet* for derefter at undersøge i Bøgerne om var overenstemmende med enhvers Løfte ved Regnings opgiørelse og at deraf udfinde hvad *Quantitet* var tillavet for at opgive herr *Principalen* samme med Posten som Sædvanlig, og derefter at rette Marsovnndriften og forskudderne til vedkommende.– give det var mueligt til Bondens eget fordeel som Værkets at faae ham til 1. at anvende ald fliid med Kullene med god og tør Veed, brænde om Sommeren, brænde langsom Miilen og saa i Huus Aarsgammel Veed best. Bonden fikk da 4 a 5 Læster af Kosten i stedet for nu 2 a 3.– 2de at i godt føre bringe Læst paa 18 Tønder. – Til om muelig tiid efter anden at dertil formaae Bonden anvende de alle fornuftige Grunde og Overtalelser, da det er til Bondens egen store fordeel. Lad *Samuel* og gjøre det. – Saavidt vedkommer Vinter Kullenes *Leverance* og den deel som Bonden selv frembringer Værket i Kull; hernæst omhandles hvad KulleVeed Bonden frembringer til Vasdragene og der opsættes efteralen Maal, og selges til Værket der paa stædet efter Kostetall af en vis størrelse og længde til bestemt Priiser Nemlig, Den KulleVeed som Bonden, sælger Værket ved Vasdragene, skulle og være hugget et Aar forud før den blev taget av Skoven for icke at Syncke bort underveis i Vandet giennem Elven, men dette medfører og vandskeligheder og neppe bringes saavidt, særdeeles med alle for at formaae Bonden dertil ved en egen Nødvendig Drift er Indretningen derned nu saaledes, at KulleVeeden fra de Gaarder rundt omckring Wegaardsvandet modtages icke af Værket ved Stranden for enhvers Eiendom, men alt det som leveres fra Nordfiorden, leverer Bonden ved Høel og der landsetter sammen paa Øerne, dog modtages den KulleVeed i Sydfiorden paa Stranden opsadt, for enhvers Ejendom hvor samme støder til fiorden under betingelser at de selv frembringer den til *Høel*, naar Veedskydning til Værket skal skeep, og saaledes er og brugelig for de Gaarder Nedenfor *Høel*, imot at KulleVeeden leveres i *Houglandsvandet* af vedkommende *Leverandeurer* selv, men som modsagt modtages paa Strandbakken forud opsadt for enhvers Ejendom; Den Veed som leveres fra Vaaren af og hen efter Sommeren indtil og mod Høsten og opsættes enten ved *Høel* fra Nordfiorden eller paa Stranden for enhvers Ejendom i Sydfiorden, modtages eller rettere antages strax naar den er leveret paa sit bestemte stæd og der opsadt endten ved Mærkningstiider eller andre dertil bestemte tiider af *Samuel Madsen* i Almindelighed og ellers i hans forfald af *Thor Gustavsen* eller en anden paalidelig Mand, ligeledes skeer det paa samme maade for de Gaarder som leverer KulleVeed nedenfor *Høel* ned efter til *Houglandsvandet* til samme tiider, og derefter bliver KulleVeeden vedkommende ført til Regning med Værket til deres *Credit*; den Veed som saaledes antages i Aar, henstaaer paa vedkommende Stæder til Næste Foraar ved Vandets aabning, da den strax den tiid tages af land, og søges Needskaadt strax, at den kunde komme i *Ubergvandet* ved Pintsetiider, og derefter needbringes til Værket og *Lillemoë*, Landkiøres, og i det mindste opreises paa Kullebonden før

Slaatten; og efter slaatten strax at bares, molles, brændes og leveres saa fort muelig, – Den Veed som sættes paa Øerne ved *Høel* fra Nordfiorden tager skaatnings folkene af Land mod betaling 6 s. for hver Kost, den øvrige Veed i Sydfiorden leverer vedkommende selv i *Høel* samme tiid som Skaatnings folkene tager den andre af land paa Øerne. – Ved antagelsen af KulleVeeden paa Øerne fra Nordfiorden er icke nogen betingelse at i agtage, men ved antagelsen af den i Sydfiorden og nedenfor *Høel* for enhvers i ejendom forbeholdes ved *accorden* at Bonden leverer Kulleveeden selv til Vasdraget og Mærknings Stæderne *Høel* og *Houglandsvandet*, til den tiid Skaatningen gaaer for sig, og med de Vilkaar, at i fald saadant til den tiid icke, efterkommes og Veeden formedelst deris forsømmelse bliver efterstaaende, skal De da være forbunden næste gang at levere den opsadt fra Sydfiorden ved *Høel* paa Øerne, og nedenfor *Høel* at levere den opsadt ved *Houglandsvandet*, det synes nødvendig at den Kulleveed som saaledes antages for enhvers Eiendom og af ham selv frembringes til Vasdraget, burde ved en paalidelig Mand strax derpaa undersøges om alt saaledes var medtaget, og icke endeel hendreven i fiordene og smaae bækker ved Skiødesløshed og efterladenhed af de folk som fremdrev Veeden. Anm: Nok nødvendig og nyttig. Ligeledes var det vel icke uden nytte, at naar Skaatningen skulle paatages at en Mand fra Værket da var tilstæde for med *force* at paadrive samme igiennem Elvene og paasee at alt modtages, at intet af Veeden henslenges i Kroger og de smaa tilløb og qvisler fra Siden af Elvens udløb til andre Side bækker og der at blive liggende tilbage. – Om alt dette faaes bedre Kundskab naar De ved reiser til Tømmermærkningen lader sig foreviise de Stæder hvor Veeden antages for enhvers Eiendom, hvorhen den leveres, igiennem hvad Vasdrager eller Bækker den gaaer, samt tillige beseer Stoer Elvens løb, beliggenhed, med alle dens qvisler og Side grunner af andre til– og udløb med meere, da De derefter desbedre kan bedømme og udfinde den beste *Methode* ved Veedens antagelse og fremdrift.– En Kost Veed opsettes ligesom brændeveed, skal være 3 Alen høy, 5 Alen breed og Veedens længde 8 Fod alt Dansk maal, ved Veedens modtagelse paasees rigtig maal af Kostens størrelse og Veedens længde, og at Veeden er forsvarlig tæt opsadt, vel qvistet og frie for raaden Veed og saavidere, hvad der nu mangler i disse eller nogle af disses deler afkortes ved *accorden*, ved at gjøre det til mindre Kostetall.– Af Bestemmelsen for Kulle og Kulle Veed Priiser ved *ordren Dateret 21de September 1796* erfares, hvad enhver er tilstaaet pr. læst Kull, eller pr. kost Kulleveed.– Fra *Høel* til *Houglandsvandet* er Skaatnings løn pr. kost 18 skilling, fra *Houglandsvandet* i *Ubergvandet* til Vasenden er og Skaatnings løn pr. Kost 18 skilling.– De som paatager sig at brænde Veeden og levere Kullene deraf, besørger for egen Regning Veeden fremdrevet igiennem Elven fra Vasenden til Værket eller *Lillemoe*; saameget af Veeden som der er Bonder til ved Værket, need skydes der til Resten Landkiøres paa *Lillemoe*. Anm: Naar man fik en liden Stem ved Vasenden, hele Elven Renset saavidt behøvtes Steenmurer i Elven til at lige løb, og de 2de Damme, saa kan man gjøre Skaatningen fra *Ubergvandet*. for needskydning, Landkiøring, Reisning barning, Molning, brændning og *Leverancen* paa

Kullehuusene betales Bonden, eller den som paatager sig samme for alt pr. Læst.Kull som leveres fra *Lillemoe* brændeløn 48 s, og fra Bonden ved Værket 40 s, for hver kost Leverede Kull til Marsovn Hamrene eller Rosten. Bonden skaffer sig selv bar til Miilen,– Naar Bonden faaer Regning for den Leverede Kulleveed giver han Nye Løfte til hvad han dernæst vil levere til en Bestemt tiid, vigtigheden af saadan løfte undersøges til opfyldelse ved den samme Leilighed undersøgelsen skeer for VinterKulls tillavning paa disse og andre Stæder som forhen ommeldt.

Illdie Tømmer Leverancen Vedkommende

Almindelig Mærckes Saugtømmeret paa 3de Stæder, ved *Høel*, *Houglands* og i *Ubergvandet*, *Extra* skeer Mærkning ved *Myhre*, *Moeland*, *Liøstad* og *Songedal* efter gammel brug og Skick.– Mærckning Tiiderne er almindelig om Vaaren ved PintseTiider, og om Høsten sidst i *October* Maaned, som kaldes Hoved MærkningsTiider, *Extra* skeer og smaae Mærkninger for Enckelte Personer paa forskiellige Tiider, og stæder ved *Samuel* og een til Mærkningsmaalet er almindelig a) 9 tomme Dansk som kaldes Maals; b) 8 tomes Maalet, hvor det gaar need paa stokken Kaseres det, og ikke engang tages for undermaals, c) det Tømmer som er under 9 og Veed til og med 8 tomme antages for undermaals à 48 s, pr tylt ved *Høel* og i *Houglands* Vandet og *Uberg* Vandet betales 10 s høyere, som er den besparede Skaatningsløn; Maals Tømmerets Priiser er ubestemt og forskiellige efter Tøstmørrelse Længder og Godhed, her er og et større Maal paa 10 tomme Dansk og et paa 8 ½ tomme Dansk, men Bonden vil icke levere efter dette maall, ommenskiøndt han kunde faae Tømmeret bedre betalt i forhold. Ved Tømmerets Mærkning paasees nøye at vragningen skeer rigtig, at der icke kiøbes raadent og bedervet Tømmer med videre, hvilket nærmere vil erfares af *Contoir Promemoriene* henlagt under Hyllen paa *Contoirt* No 32, under *Caracteer* for Tømmer Mærckninger, da almindelige *Contoir Promemories* er henlagt paa *Contoirt* under hyllen No 47. under *Caracteer*; Hrr *Principalens Contoir Promemories*; af disse uddrages de almindelige *Ordre* for alt ved den heele Bestyrelsen i sin heele omfang.– Det Tømmer som vrages ved Mærckningen og det som er under 8 tomme, kiøbes icke, uden det skeer til KulleVeed.– Høstmærkning Soges helst og saa tidlig i *October* at Tømmeret strax kan settes paa Elven inden Vandet tilfryser, for tidlig om foraaaret at paadrive Skaatningen, at Tømmeret kan bringes i *Ubergvandet* ved PintseTiider. Vaarmærkning er vandskelig at faae need samme Aar, uden der indtræffer flom og ellers sterck Regn at vandet øger i Elven til sine Tiider om Sommeren. Skaatningen fra *Høel* til *Houglands* vandet betales hver Tylt 10 s, fra *Houglands* vandet i *Ubergvandet* ligesaa pr. Tylt 10 s, fra Vasenden til Saugen, needskydes Tømmeret deels forsagd og deels for Dag Penge, som Nærmere *Reglementet* giver oplysning om. Anm: Naar Elven blev forbedret kan og den Skaatning skee med een Mand.– her anmærkes som forhen ved KulleVeed Handelen at det var godt, om en Mand fra Værket paadrev Skaatningen de tiider Tømmeret skal fremdrives i giennem Elven for at paasee at alt medtages og at Skaatningen fortsættes med de

fornødne folk og med Kraft, hvilket er en Nødvendig Sag og en HovedTing at paadrive, at Skaatningen kan med Kraft fortsættes til bestemte og bekvemmelige Tiider, saavel i henseende til Saugtømmeret Som og i henseende til KulleVeeden; Naar Bonden gjør afregning for Tømmer *Leverancen*, tages Løfte af ham til næste MærckningsTiid, til hvad *Qvantitet* han vil levere.— Der ligeledes kan ved omreisen undersøges, hvor vidt er bringet i Veje eller icke.—

IVde Kull og Malms Fremdrift og Modtagelse betræffende med videre, Nemlig.

Saasnart farten standser i *October Maaned* ophører afsætningen paa Jærn Vahren, følgelig standses da og strax med Jernets Nedsænding til *Tvedestrand* paa Sommerføre /: om er beholdning ved Værket, saasnart Kulden begynder, og der falder saa meget Snee at Sledden kan bruges paadrives strax Strandkiørselen, for at faae Bonden strax i bevægelse begyndes først med Jern kiørselen /: om er beholdning:/ 2 lisu [lispunds](?) pr. Hæst, og at Tage Malm fra Stranden til *Retour*, dernæst naar Jærnet ophører nedkiøres Bord og Planker og tagis Malm tilbage. Almindelig Kiøre Bonden ikke meer end $\frac{3}{4}$ td Malm men kun de De formaaes til at Tage $3\frac{1}{2}$ *quarter* til en heel Tønde Malm var det godt, og da tage mindre Bord paa Læsset, thi ellers opbringes ei all Malmen som behøves fra *Tvedestrand* med Bordene, skulle Bordene ophøre før all den behøvende Malm blev opkiørt, fik de at *ordinere* Bonden at Kiøre et Læs fra Stranden og siden 1 a 2 Læs fra *Solberg* hvorved de kunde tiene Dagløn. — Dagløn kalder Bonden naar han kan tiene med mand og Hæst 48 s pr. Dag. — Saasnart Isene og Landeveien bliver Kiørendes, paadrives strax Kullekiørselen det ene paadrives saavel som det andet paa den Maade, at der udsændes folk og tilsiges Bonden at begynde Kiørselen saasnart De skiønner og ved undersøgning erfares, at der er fremkomst til Værket; saasnart Kiørselen af Kull, Bord og Malm er begyndt og De erfårer at der skeer stands og nogle bliver borte, maa De atter ved *Expresse* pirre Dem paa Nye og saa idelig *Continuere* derved heele Vinteren igiennem, ved enhver indfalder snee af Betydenhed, hvorved Vejen bliver ufremkommelig og tilføgen, skeer ophold i Driften, da den eene vil ikke først opbryde veien og den anden icke heller; hvilket ofte gjør en betydelig stands endog ved smaae Sneefald, hvorved de paa nye bør porres, og søges afhiulpen hvad muelig. Lensmand og Foged, ansøges at holde *Justiz*, med Sneebrydning Straxen.— Vejen fra Værket til Wasenden eller rettere *Storemo* og væster efter til *Mariendahl* og ud efter til *Soelberg* og *Holt*, der holdes Sneebrydningen af Værkets Godser, *Sletter, Næss og Øvrenæss* Bønder, pøndtningen paa Vasend *Krogs* og Strandveien holdes ved lige om Vinteren for Værkets Reigning, og skeer ved Værkets Dagarbeidere, ligesaa skeer og Pøndtningen paa *Lyngraat* Malm Vei for Værkets Reigning, videre er icke Værket pligtig, omendskiøndt vedkommende vil gjøre indvending og begiæring til Pøndtning paa adskillige Stæder. — Naar Isene er kiørendes til *Arendahl* og god framkomst dertil, vil endeel gierne forlade Kulledrivten og Malm kiørselen, og henvende sig med Driften til *Arendahl*, ia endog ved

at kiøre dertil Planker *etc*: for andre, hvilke forekommes ved at sende en Mand til *Lunde Backen* kaldet, for at træffe dem og vende dem tilbage, eller paa hvad anden maade driften den vei kan hemmes Moelændinger tilsiges som icke har Kull at fremkiøre, *Lyngraat* Malm, saa snart Isene er Kiørende og vejen dertil er framkommelig, saasnart Strandkiørselen ophører, og Isene er framkommelig til *Lyngraat*, begyndesmed strandekiørerne først Malmkiørselen derfra; Siden efter fra de andre Gruber. – Ved *Leverancen* af Kulle og fremkiørsel af Malm, *Controleres* og paasees rigtig maal. – Ligeledes paasees at erholde fleere Kull i forhold til Marsovnen end til hammerne og modtages saa faae Roste Kull muelig, i det mindste søges den halve *Leverance* leveret til Marsovnen omgiørlig, paasees at Bonden ikke leverer formange Brander og for store Kulle til Hamrene og Rosten og at De ei heller Leverer Muld og stene til sidste Stæd. – Paasees at Bonden ei heller hiemkiører Graeberg blandt Malmen. – Malm, Bord og Jærnkørsel indfører *Christen Nielsen* i een dertil indrettet Haandbog, og hver Aften indfører samme paa *Contoiret* i de dertil Inrettede *Journaler*, men ved Kullenes modtagelse bruges talstocker hvilke henges paa en Bue og hver Aften indleveres paa *Contoiret*, og derpaa opgives af Kullskriversne hver aften, hvad hver mand har leveret om Dagen, som indføres i een dertil indrettet *Journal*. – Sidst paa føret søges Stang Jærnet needkiørt, alt saa længe Vinterkiørselen vedvarer, at icke beholdninger skal henligge til Sommerkiørselen begynder for deraf at betale Dobbelt Kiørselløn.

Vte Mars–Ovnen Vedkommende

Derved er at *observere*: at Marsmæsteren gjør sin pligt i følge *Contoir ordre* No 51. under No 2. hvor endeel af Tingen som forekommer der er benævnt. –

1. Folkenes antall og *Caracteer*, nemlig 1 Marsmæster, 2de Kulleharkere som tillige er slagdragere, 1 opgiver, 4re Malm Banckere, 1 Kackelovnsformer, 1 FormerDræng, 2de Hytteknægter, 3de Grydeformere, 1 Slag Pocker, i alt 16 Personer 2det Drivten vedkommende 1 Opsætt kaldes hver gang der paasættes Malm, paasætter skeer saaledes: først paasettes 2 Kurver Kull, hvoraf hver indeholder 3 Tønder, dernæst paasettes endeel Malm, atter paasættes 2 Kurver Kull, og deroven paa Malm, gjør saa fuld opsætt 4re Kurver eller 1 Læst Kull og Malmen efter Vægt i forhold som Marsovnen kan bære fra 44 til 53 lisu [lispunds] Malm pr. opsætt, saadanne 5 opsætt kaldes et Udslag, da Jærnet udtappes af ovnen. – Gangen bestemmes efter Kulleforraad fra 14 til og med 17 udslag ugentlig. – Ved tilvirkningen paasees at Støbe Jærn saavel Gryder som og Kackelovner, er net vel reengiort og Kackelovnerne vel sammensadt, og icke for tyck og svær i vægt, det gielder icke om De Kiøbenhavnske *Etagessovner* er tyk i Jærnet, naar De er reen i Støbning og net i sammensætningen derimod maae alle enkelte og Bielegger ovner være tyndt støbt, for Kiøbenhavn og Danmark. – *Indtægten* fra Marsovnen modtages hver Løverdags, hvad der er udleveret i ugen, skriver *Christen Nielsen* paa Tavlen, som da tillige tages af og til Indtægts anførsel, dernæst modtages udgiften af Tavlen oven paa nemlig: Malmen, hvorved antagnes, og beregnes hvad forandring der er skeet ved Malm

opsætningen i den forløbne uge; siden indføres indtægten i den saa Kaldede Indtægts *Journal*. – her drives paa graat RueJern, men naar Marsovnens koger stærkt, er Rue Jærnet undertiiden hvidt, og da tiener ikke til Støbe Jærn.– hvad Marsovnens drift angaaer da erholdes Kundskab derom foruden hvad der erhverves ved daglig erfaring udi *Garneys* Beskrivelse over det heele Marsovnens Drift angaaende.– Marsmæsteren har fast Maanedsløn, men folkene Aflønnes pr. skû [skippund] RueJærn og pr. skû [skippund] Støbegods som Nærmere erfares af *Reglementet*, ligesaa aflønnes Pockmæsteren pr. lisû [lispunds]. – *Alve, Soelberg, Lyngraat, Næss og Fields* Malmer, er de gangbare, *Buøe, Lie, Hommelsgaard, Søndre Fields og Skafsaas bruges Extra* efter befaling. – Hver Sort Malm henligges og Rostes for sig Selv, undtagen *Alve og Soelberg*, som ofte blandes ved Rostningen, kan dette sidste undgaaes og hver Rostes for sig selv, var det saameget bedre.– *Lyngraat og Soelberg* Rostes stærkt, men de øvrige gode Malmer maadelig og *Ness* mindst. *Lie og Hommelsgaard* holdes for bedst at Roste 2de gange, *Buøe* bør og Rostes stærk. bedste at Roste den udfordrende Malm om Sommeren, til en Aargang udfordres omtrænt 4000 Tønder til 16 udslag ugentlig.

Vlte Hamrene Vedkommende

Derved og at *observere*: at Mæsterne gjør sine Pligter i følge *Contoir* ordre No 51. under No 3. hvor endeel af Tilvirkningen og behandlingen der *Speiel* [Speciel] benævnt. 1, Folkenes antall og betiening i hver Hammer er 1 Mæster, 4re Svender og 4re Drænger, samt 1 Hielp Dræng; aflønning pr. skûet [skippundet] Een Rigsdaler.– Ved Jærnets modtagelse hver Løverdags formiddag, paasees at det er vel og Net Smed, frie for Hammerhug, brist og Flager, net i Rue=Ender og *accurat* efter Maal.– Det Kiøbenhavnske Jern skal være Nemlig a) *ordinair* 2 tomme breed $\frac{1}{2}$ tomme tyk, 5 alen lang Dansk maal. b) Smeckere 2 tomme breed, 5 Linier tyk i det højeste, lige Længder Det Danske Jærn, *ordinaire* 1 $\frac{1}{8}$ t breed, $\frac{1}{2}$ tomme tyk, Smecker 1 $\frac{5}{8}$ t tyk NB breed, og 5 linier Tyk. *Model Sorter* smeddes eftersom det *ordineres* til Vedkommende. ArbeidsDriften; det kaldes nu Schicht, den tiid der medgaar, til at gjøre en Smelte og at Række samme ud, dernæst hviler Svenden og Drængen, og gjør skifte med de 2 andre.– Først gøres der smaae Færskninger under Ræckningen, siden smeltes samme neer, hvoraf til Rest bliver den store Klomp, der kaldes Smelte, der siden Sønderhugges under hammeren i 7, 8 a 9 st, eftersom stængerne skal være Smecker til, af saadanne 2 smelter een ved hver Hærd udkommer, 14, 16 a 18 Stænger ved Ræckningen, til hver smelte paasættes 17 a 18 lisû [lispunds] RueJærn, NB almindelig 18 lisû [lispund], følgelig medgaar til 2 Smelter 36 lisû [lispund] Ruejærn, hvoraf skal udkomme 1 $\frac{1}{2}$ Skû [skippund] Stang Jærn; Saaledes bliver en Schicht og en Ræckning eens, det ene Regnis til Tiiden, og det andet til Tingen altsaa naar de har 24 Ræckninger ugentlig, har De og 24re Schicht, eller Skifte Tiider, følgelig skulle de og efter 18 lisû [lispund] paa Hærden, have 36 skû [skippund] Stangjærn. Høyere end 28 a 29 Ræckninger ugentlig er forbuden, da en høyere arbeidsDrift erfares at give større afbrændsel.– Videre om

Tilvirkningen /: derforuden hvad derved Daglig erfaring kan forhverves:/ kan indhendes af *Rinmanns* Jærnets Historie. – Naar der tviles paa at Stang Jærnet er godt, kan det prøves i Hamrene ved at hugge paa Stæet eller en gl: Hammer en Stang paa Kandten, og naar den lader sig bukke frem og tilbage, uden at briste er Jærnet godt, Videre kan det prøves hos Kleinsmeden, om er godt i Sveising.

Vilde Saverne vedkommende

Til neste Aar ophører Plancke skuur, og alene skiæres Dansk Skuur for Kiøbenhavn og Provindserne, derved paasees, at Saugmæsterne nyttig anvender Træet til maals skuur, og at samme skeer efter de *ordinerede* Tyckelser Breeder og Længder, med Tørknings moenet tillagt, see *Contoir Promemoir* des angaaende under No 33. Saverne vedkommende; følgelig maae skuuren icke være over eller under det bestemte, for ikke at Tabe enten i priis eller i Trær; at hver Sort stables *Separat* for sig selv.– Ligesaa paasees at Indtægt og udgift skeer ordentlig og at en nøyagtig *Control* holdes over alt, Sauskuuren betales pr. Hundrede, som *Reglementet* Nærmere udviiser. Stablingen forrettes af 2de Mænd, som derfor har Maanedes Løn for den Tiid Saverne er i gang. – Tømmeret Landsætning paa østre Side skeer deels ved Folket og deels med Hæst, betales pr. Tylt 6 skilling naar skeer forsagd. – paa væstre Side skeer landsætningen ved Hæster og folkehielp, naar skeer forsagd betales pr. Tylt 8 skilling. Tømmerets Landsetning paadrives almindelig med *Force*, særdeles da det ofte indtræffer ved flomtiider hvor der staar fare for at en stor deel Tømmer reiser forbie, hvoraf ofte lidet bliver betalt, men reiser til Havs, for at fremrulle Saugtømmeret til Saven hvad Mæsteren ikke selv fremruller betales pr. Tylt 1 ½ s.–

Vilde Møllen Vedkommende

Tolden betales i Penge enten med *Contanter* eller ved at indføres paa vedkommende Regninger 2de Ganger om Aaret 30 *September* og 31 *Marti*: Møllmæsteren og Mølleskriveren har fast Maanedsløn, den sidste holder Bog over Godstørkning og Maskning *etc*: som hver Løverdags Aften indleveres til *Contoiret*, til overførsel i *Mølle Journalen*. – Ved Møllen *controleres* at *reparationer*, bekostninger og Veedens forbrugelse ei skeer overordentlig, men udføres med medst besparing.

IXde Tørkeboden eller rettere Snedker Boden vedkommende

Bygmæster *Christian Olsen* /: ved hielp af andre naar behøves /: udfører og forestaar alle *reparationer* i Marsovn og Hamrene, ved Bælgerne, Hammer Bygninger, Gryde Kasser, Kackelovns former med videre, og gjøre samme af nye naar udfordres, Ligesaa malm Balger, vandtønder Rosteborer, hiulbaarer med videre, som udfordres ved Værket og Gruberne.– derved *Controleres* at Tiiden ei unyttig anvendes og fleere folk bruges end nødvendig behøves.–

Xde Smeden vedkommende

Klejnsmedden forretter alt Smede arbeidet til Værkets og Grubernes fornødenheder efter bestemte priiser i følge *Reglementet*, han betaler Kull og Jærnefter Værkets Priiser derved *Controleres*, at Jærn beslag og videre giøres net og vel, ei urimelig Svær og Klompagtig, der ej er nødvendig og til nytte, da arbeidet betales eftervægt; Hans Reining derover indføres hver Maaned af *Christen Nielsen*.

Xlte Elven vedkommende

Her vedrøres atter Skaatningen af Saugtømmer og KulleVeed, der icke nok kan paasees og paadrives fremdreven i giennem Elverne paa de rette og forekommende Tiider med *Force*, for ikke ved den lange henligelse i Vandet at Syncke bort, samt Tabe sin indvortes Godhed, Ligesaa at nøye paasees at ickeBorgernes Læst sammenblandes med Værkets der icke aleene giørhinder og skaffer *Confussioner*, men endog medfører større bekostninger for igien at skille Lasten fra hinanden i *Uberg*vandet. Til at forebygge samme er indrettet, skille Bommer ved *Høel*.— see *Contoir Promemoir* under Hyllen No 32.— Som forhen sagt, naar Hovedmærkningen i Almindelighed kunde udbringes til een Nemlig Høst Mærckning, og denne sker saa tidlig i *October*, at Tømmeret strax efter Mærkningen var Passeret kunde sættes paa Elven needenfor *Høel*, thi vandet dette sidste Stæd gaaer seent Op om Vaaren, saa kunde strax om foraaret ved Vandet og Elvens aabning, TømmerSkaatningen paatages og naar samme blev paaskyndet med *Force*, kunde Tømmeret sicker være i *Uberg* vandet, og indsamlet i Skilbommene ved Vasenden ved PintseTiider; og derefter saasnart Tømmerskaatningen var bragt i *Houglands* Vandet, til hvilken sicker *Høelen* og Sydfiorden var opgaaet og frie for Iis, skulle strax KulleVeeden som var antagen det foregaaende Aar tages af Land, og frembringes i *Høel* saafort muelig og derpaa strax needskydes igiennem Elven med *force*, for at vinde Tiid endnu medens der var Levninger tilbage af Vaarvandet i Elven; for og saa at faae KulleVeeden need i *Uberg* Vandet strax efterSavTømmeret.— Nu havde man Spillet vunden, og heele Sommeren for sig at nedskydse Savtømmeret og KulleVeeden fra Vasenden til Værket efter behag.— og naar man paa nye Arbeidet paa at faae en Stem i *Uberg* vandet, eller rettere i Vasenden igien, hvilke Bonden i følge forordningen 1793 om Lendser icke kan negte eller modsette sig paa Lovlig maade, kan man aldrig blive forlegen for at faae KulleVeeden og Savtømmeret nedbragt om Sommeren i smaae *Partier* til Saugen. Naar det nu saaledes var bragt i *Orden* med Saugtømmer og Kulleveeden, burde icke meere Saugtømmer nedbringes til Saven og Landsettes paa eengang en nødvendig, at icke Tømmeret Sommertiider skulde henligge for længe paa Vælten og Spræcke, der er stor skade for maals Skuuren, men derimod skulde KulleVeeden needbringes strax, saameget deraf kunde udfordres, til at fylde alle Bondene ved Værcket og paa *Lillemoë*, var der nu icke meere KulleVeed end til een brænding, skulle det efter at være Landkiørt, henligge en tiid før Veeden blev reist, og derefter reises, ogsaa igien henstaae til Slaatten før miilen blev Baret og mollet, og efter

Slaatten brændt og leveret NB naar der icke er Kulle-mangel, og nøden tvinger til brænding og *Leverance* strax.—men derimod, skulde der være Veed til 2de Brændinger, maatte den første Brænding paadrives strax, om Vaaren, at den andre Brænding eller Veeden dertil, kunde blive Landkiørt strax; og nest før Slaatten eller strax naar Slaatten var forbi.— Borgerlæsten som ofte er Værket og Værkets Skaatninger til hinder og Bryderie, maatte søges ved Leiligheder at bringes forbie Værket, naar Elven var højest, og til mindst hinder for Værkets skaatninger og Brug, oven for Vasenden kan Værket neppe sige at have større Rett end Borgerne, i henseende til Savtømmerskaatningen, men i henseende til KulleVeed Skaatningen har den fortrinlig Ret, følgelig kan man ved hielp af det sidste paa en fiin Maade *recourmendere* det forste [første] nemlig Saugtømmerets skaatning ved een og anden leilighed ved første Anlæg og begyndelse dertil i *Høel*; Dog skulle man gjøre Borgerne alt for stor hinder til deres Loss fremdrift igiennem Elven, gick det vel ei heller got; det maae anmerkes: at til Bielkernes fremdrift, udfordres meest vand i Elvene, til Saugtømmer mindre, og til KulleVeed endnu mindre Vand; til at forebygge Sammenblandinger, *Confussioner* og hinder for Værket og Borgerne og til at befordre Skaatningerne fortere frembragt; er for 2de Aar Siden, efter overeenskomst /: see i Hyllen No 32 *Documenter* dette vedkommende:/ bleven indrettet adskillige Side og TværBommer fra *Høel* og need efter Elven, hvis fordeel ved undersøgning paa Stødet nærmere vil erfares og bedømmes nytten af. Anm: Borgerne vil vist vinde ved Elvens Forbedring, baade i Skaatløn og til Raskere sickrere fremdrift. Ergo: betale sin part til Forbedringen. Elven fra Vasenden til Værket, *Comanderer* Værket alene, følgelig kan Borgerne icke paasætte Deris Last i Vasend paa Elven, uden Værkets Tilladelse; der bør icke paasættes Elven i Vasenden til needskydning, til eller forbie Værket videre end hvad der skiønnes efter Vandets beskaffenhed at kand frembringes i samme *tour*, hverken Borgerlast, Savtømmer eller KulleVeed.—særdeeles De tiider af Aaret som frygtes for *Flom*.— Thi skulde vandet imidlertid falde bort og Lasten henligge i Elven, særdeeles Needen for Lillemoe, og der strax efter skulde indtræffe Flom, kunde Værkets Bygninger og Render staae fare for Skade, om Lasten var nogen Mængder, hvilke dog meget er forebygget, ved de nye indretninger, men desuden, ved saadanne Flomtiider, driver en stoer deel Saugtømmer og KulleVeed forbie Værket over Bommer og Dammer, omendskiøndt man bruger alle de midler ved at beligge Bommerne med Jærn og andre Traadser.— og saavidere hvad der kan efter omstændighederne udtænckes, tienlig og nyttig til at forebygge samme, og den KulleVeed der saaledes gaaer forbie er gandske tabt, og meget lidet af Saugtømmeret faaes betalt, da det meeste Spadserer over *Sunsdahl* Bommen, eller paa andre maade bliver borte underveis hvilke alt Nærmere ved undersøgning og Erfaring vil erholdes nøyere Kundskab om.— Først fortsættes Skydningen fra Vasenden til *Lillemoe* hvor der er til brug en skillebom, for der at Indsamle enten KulleVeed eller Saugtømmer, til den ene Side i Høelen eller Vandet naar behøves, for at lade en anden Last gaae forbie og sættes over *Lillemoe* Dammen for strax at needskydes til eller forbie Værket.— Det anmærckes: at over *Lillemoe* Bom skydes

icke Last, uden der er saameget Vand i Elven at det strax og i samme *Tour* kan drives til eller forbi Værket. Her anmærkes og, at naar om Sommeren skydes Værkets Last over *Houglands* Dammen før Skaatten, betales Lehnsmanden *Johannes Storch* Aarlig for Engeskade 6 Rd efter *Accorde*.— HammerBommen og den nedre Bom i Vasenden holder Borgerne for deris Reining, men Savbommen og *Lillemoe* Bommen holder Værket for sin Reining, den øvre bom i Vasenden eller *Uberg* vandet bør gøres af nye, deels siges af værket skal holde den Alene og deels siges at Borgerne skal lade Bielkerne til, her er ingen *Document* som bestemmer noget derom. anm: *Schnell*, bringes i *orden* til billig fordeel for Værket. — De nye Bommer oven for, fra *Høel* og need efter Svarer Borgerne den halve bekostning som endnu icke er afgjort eller givet Reining for, følgelig skal De og Svare halten til vedligeholdelsen herefter_ om alt burde oprettes *Contract*, til begge parters efterretning og til oplysning for Efterkommerne anm: *Schnell*, afgøres snart, bringes i skriftlig orden.—

XII. Værkets Diverse Ting og Arbeids- Drifter, Vedkomende

Her under henhører alle Nye bygninger og *reparationer* ved Værket og Gruberne, alle ArbeidsDrifter og Kiørseler, som icke forhen under de særskilte Stæder er benævnt, Vejers *reparationer*, Veipyndtninger, Rostningers anlægger, indrættninger og forbedringer; og ligesom det foregaaende i Almindelighed taget, er bestemt Ting efter bestemte *Accorder* og forsagder, saa er alt herunder henførende ubestemt og foranderlig, og altsaa udfordrer en nøyere opsigts overslag og *Controlering* ved Iværksættelsen og udførelsen heraf, til Disse Tings beoptagelse, Iværksættelse og udførelse vedkommer i Hoved Sagen *Samuel Madsen* at overfare, udføre og *ordne* som Drifts foged, og under ham De der til Antagne Husbonder for enhver Ting herunder hører Maanedes Tienere, Snekker *John Olsen*, Kullefoged *Thor Gustavsen*, Roste og Dagfoged *Halvor Andersen*, Vægter *Lars Erichsen*, *Erich Lillemoe*, HovedTømmermand *resten* alle Tømmermænd og Dagarbeidere og hielpe Kulle Drænge, samt Bergbrydere Sommer tiiden,— hvad som udføres for Dagløn af arbeid og Kiørseler, indføres hver aften i Dag *Journal*, ofte gives det forsagd for en vis Tiid til en vis Ting at udføre, og da indføres det paa eengang efter *Samuel Madsens accord* og Sæddel derfor, Som af Dem *Attesteres*, og derefter indføres i Regnskabet, ligeledes *ordinerer* og *accorder Samuel Madsen* om alle *Leverancer* af Bygnings Virke til Værket og Grubernes fornødenheder og brug og efter at er leveret til sit bestemte Stæd udstæder han Sæddel paa Tingen med tilsadt pris, der ligesom foregaaende *attesteres* med *Deres* underskrift og derefter tilføres Regnskabet.— herunder henhører og alle Pladse Bygninger for Værkets arbejdere, hvis *reparationer* bestrides for Værkets Regning, for saavidt Værket er Eir af Huusene. Ligesom de foregaaende 11 Poster vedrører HovedTingene og benævner overfladen af tiid og Ting paa et hvert Stæd saaledes som det almindelig forekommer under Bestyrelsen til Iagttagelser og *Observationer*, Saa flyder deraf, at hvad der henfører under denne Post, til deels egentlig er Bieting, som henhører til forestaaende for et hver stæd, til sammes udførelse,

biebringelse og Vedligeholdelse, der icke Almindelig har nogen bestemt Tiid; almindelig udføres og Sommer tiider, hvad deriblandt udfordres til bestemte Tiider har underbetientere *Inspection* over og bør iagttage og sige frai tiide til sammes udførelse deels er det Ting som beroer paa egne opfindelser, paa Hrr *Principalens ordre*, saasom Nye anlegger Nye Indretninger, til besparelser og Forbedringer; der altsaa er ubestemt af Tiid og Stæd, ved Ting og Folk.–

XIIIde Jordegodser vedkommende

Deris beligenhed, skyldstræckninger tilhørende og underligende Pladser, erfares af Skov*Protocollen*. Paa De Gaarder som Drives Kull af Værkets egne Skover, skal udviisning dertil skee i *Martii* Maaned efter Fæste Sædlernes Formeld, hidtil har været befalet at indtet maatte tagis af Værkets Skover, enten til Kull, Veedbrænde, Giærdefang, Huustømmer, Saugtømmer eller andre Slags, uden efter foregaaende tilladelse udviisning og udmærkning af Skovfogden eller en Anden mand fra Værket; ei heller at vedkommende maatte drive noget af Skoven, uden til Værkets Brug; Jeg vil aleene Anmærke: at den unge Voxter Trær i Baaseland og Krogs Skov, bør *Conserveres* til Værkets Bygninger i fremtiiden.– Videre herom og den øvrige Bestyrelse under Værket kan tildeels uddrages af *Contoir Promemoriorne*, for saavidt *ordres* endnu er gieldende, og ved andre icke igien tilbagekaldet.– Saavidt om den udvændige Bestyrelse, men førend ieg forlader samme og vedrører *Contoiret* og den indvendige bestyrelse vil jeg her anmærke de Hoved= og Underbetientere hvor igiennem og ved hvem den heele udvændige Bestyrelse, beoptages, paadrives og udføres i det heele, Nemlig:

1. Marsemæsteren, han forestaar den heele Tilvirkning og Drift ved Marsovn, og folket der staar under Ham, han *ordinerer* alt hvad derved udfordres, for hans *Instrux* og *Contoir Ordre* No 51. under No 2. *Dateret* 11. aug. 1795. 2det Storhammer Mæstre, ligesaa og paa samme maade i Storhammer, see hans *Instrux* under samme *Contoir Promemoer* No. 51. og No 3. samme *Datto*.– 3die. Lillehammer Mæster ligesaa og paa samme Maade i Lillehammer, som hans *Instrux* samme *Datto* lige med forestaaende.– 4de. Oberstiger og Drifts *Foged Samuel Madsen*; som oberstiger har han *Inspection* over Gruberne og alt dertil henhørende og vedkommende; og som drivts *foged* har han tilsyn og *Inspection* over alt ved Værket og i *Circumferensen*, undtagen Marsovn og Hamrene; følgelig staar han næst den som har Ober *Inspection* over det heele; og naar undtages Marsovn og Hammerfolkene som staaer under Mæsterne; saa er alle de øvrige folk ved Værket uden for *Contoiret* ham *Subordineret*. hvilke nærmere erfahres af hans *Instrux*, see *Copie* deraf henlagt ved *Contoir Promemoirerne* under No 70.– Af Ham ved Ham og igiennem Ham, skal saaledes det væsentlige af den heele udvendige Bestyrelse udføres; og her altsaa Endepunktet af det heele udvendige, fra hvilke jeg nu vil henvende mig:

XIVde Til Contoiret og Contoir Forretningerne

a. Regnskaberne vedkommende. No. 1. Værks bogen, derudi har alle Betientere og Værcksarbeidere deres *Conto*, hvorudi anføres til *Debet* hvad de oppebærer og til *Credit* Deris Fortienester.– No. 2. *Bonde* Bogen, derudi Anføres ligeledes og paa samme maade hvad Bonden oppebærer og leverer.– No. 3. Tilvirknings og Omkostnings *Conto* Bog, derudi anføres, først alle Slags *Materialer*, Indtægter og Udgifter; Næst samme, alle Grubernes Malm beholdninger Brydninger og omkostninger for hver Grube, ligesaa *GeneralContoer* for Nye bygninger, GraaBergsBrydninger og *Orters*, anlægger, hvorpaa følger Værkets Nye Bygninger, Jordegodser, *Interesser* og alle *Diverse* Omkostningers *Contis*; derefter Tilvirkning og Omkostninger for Marsovnen, Hamrene og Saverne.– 4de. *Casse* Bogen, derudi anføres Indtægter og udgifter af *Contanter* og *Courant* Myndt, disse 4re Bøger indeholder alt deels *Extractviis*, og deels *Specific*, Resten er *Journaler* og Dagbøger, hvorfra det overføres i Disse, undtagen den sidste, Neml: No. 21. Afslutnings *Conto* Bog derudi er anført alle ind og udgaaende *Ballancer* af beholdne *Capitaler* og *inventarier*; *Gevinst* og *Forliis*; hvad Hrr. *Principalen* modtager fra og leverer til Værket; og endelig afslutnings *Conto* for det Heele; Denne sidste Bog er egentlig icke henførende til eller har nogen Sammenhæng med Regnskabet.

b. *Contoir Documenterne* Vedkommende Dette Værkets Hoved *Documenter* andgaaende dets særdeeles *Privilegier* og benaadninger; Jordegods Skiøder; Fæste Sædler og Leje *Contracter*; Grubernes Muthungs Brever; Frist bevilgninger for Gruberne; *Pante Obligationer*, *Simple Obligationer* og *Reverser*, samt alle *Protocollerne* er alt henlagt paa *Contoiret* i *JernCassen* alle de øvrige mindre vigtige *Documenter* og Breve samt Regnskabs Bøgerne er henlagt paa *Contoiret* i Hyllerne under *Nomere*, som henviiser til *Protocollen* derover.

c. *Contoir Forretningerne*
Vedkommende.

1. *Contoir* Tiden er bestemt ved *ordre* 5. Juli 1796.
2. Dagarbeider og Kiørselers indskrivelse bestemt ved ordres den 3. Juli 1796.
3. Bekiendtgiørelsen, andgaaende *Ordens* Holdelse blandt Arbejderne med videre *Dateret* 30te December 1793. NB. Disse 3de *ordres* findes opslaaet uden for *Contoir* Døren.–
4. *Reglementet* for alle bestemte Priiser, Afgifter, Godtgiørelser, Aflønninger med viidere *Dateret* 30. Juni 1794 vedlagt *Pensions* Listen over *Pensionisterne*.
5. Bestemmelsen for Kulle og KulleVeeds Priiser *Dateret* 21. September 1796 vedlagt 2de Do. For KulleMaal og Maalnings Maaden.–
6. Tvende *Ordres* angaaende Renternes eftergivelse af de hos Bønderne udestaaende *Capitaler*, hvoraf Rente *Capitalen* ved den Eene er bestemte, og ved den Anden ubestemt.
7. De Ting som icke ved 4de, 5te og 6te Post er til faste Priiser *etc.* bestemt, beroer paa *accorder* med Vedkommende, der almindelig *ordineres* og udføres ved

Oberstiger og DriftsFoged *Samuel Madsen* i overlæg med *Dem* eller den som har oberbestyrelsen, hvorpaa DriftsFogden udstæder Sædler til anførsel i Regnskabet med Deris paategnede bekræftelse og som bielagger følger Regnskabet. NB. Der er 3 Slags Bielaggere, No. 1. som vedkommer *Casse Bogen* for *Contante* udbetalinger der vedkommer Værket, og icke anføres vedkommende til *Debet* eller *Credit*, No. 2. Bielagger for Brug, Brydninger, *Leverancer*, Kiørseler og forsagd Arbeider med videre som vedkommer Regnskabet og anføres vedkommende til Regning eller og Værket til Indtægt eller udgift. No. 3. Bielaggere for Jern vahrenes *Transport* til *Tvedestrand*.—

8. Værks folket giøres Reignin eller Rettere Afreigning hver Maaned, undertiiden for endeel ickun hver anden Maaned, hvilke retter sig efter deris udtagelsesTiider paa *Magasineth*, hvor de har bestemt udtagelse Maanedlig for en viis Penge, efter fortienesten eller Aflønningens beskaffenhed. Almindelig har De friehed til ToMaaneders udtagelse, paa een gang, videre faaes icke uden Sæddel fra *Contoiret*. Med Bønderne giøres afreigning een gang om Aaret, almindelig i *Martii* Maaned og hen efter Sommeren om Vaaren, og for Tømmer*Leverandeurer* samme Tiid eller om efter Aaret om deres Tømmer *Leve-rancer* til den tiid *Existerer*; Naar afreigning skeer beregnes Renterne og føres dem til *Debet*.— Heele Regnskabet sluttes hvert Aars 30. *September* og alle beholdninger af *Capitaler* og *inventarier* anføres da i det nye Regnskab til det paafølgende Aargang hver paa sit Stæd.— Bøndernes udtagelser paa *Magasinet* skeer her paa *Contoiret* ved anviisning dertil i deres *Contra* Bøger hvor beløbet af Vahrene bliver tilsadti Peng *rubriquen* ved Vahrenes udlevering i *Tvedestrand*; i mangel af *Contra* Bogen nyder de Sædler hvorpaa Vahrene udsteddes under Haand og Dato.—Saavel vahrer som Penge udtælles til Bønder og Værks folket paa grund af Deris Drifter og Fortienester, og efter De givne Forholds *ordre* dertil, til Forskuddernes meere eller mindre indskrænckning eller udviidelse i almindelighed efter omstændighederne ved tiidernes tilstand, Drifternes Beskaffenheder og Værkets forfatning med videre.—
9. Ligesom Renters beregning og anførsel til *Debiterernes Debet* af Rente *Capitalerne* skeer almindelig om foraaret, ved Regnings opgiørelse; saa skal derimod Renters beregning af beholdne *Inventarierne* frugtesløse udstaaende *Capitaler*, *Graabergs* og Nye Bygningers *Capitaler* med 4 *Procento* betales og beregnes hvert Aars 30te *September* ved Regnskabets slutning.— Offeret *Debiteres* Folket til de 3 Høytider om Aaret; godsførseler *Debiteres* Dem hvert foraar Bonden giør afreigning; Godstørkning og GodsMalningen føres til Regning 2de Gange om Aaret 30 *September* og 31 *Martii*; for Bord og Plankers Needkiørsel giøres afregning i *Februari* Maaned naar Kiørselen er ophørt, for Malmen og Jern Vahrer i *April* naar Vinterkiørselen er forbie. Atter skeer afregning for Jern Vahres Needkiørsel den 30te *September* for Sommer Kiørselen. for Vinter Kulls

Leverancen skeer Indførsel og afregning med Bonden om Vaaren naar Driften ophører, og til samme Tiid tagis løfte af Ham til næste Aars *Leverance*; for de hvis Drift bestaae mest i Tømmer og KulleVeed eller Sommer Kullss *Leverance* skeer afreigning til De Tiider samme leveres, og da beregnes Renten, for disse som betaler Renter; ved samme Tiid tagis Løfte af dem til nye *Leverance*.

10. Fattig Regnskabet sluttes, afgiøres og føres vedkommende til Regning i *October* Maaned, hvoraf 2de *Exemplarier* ligelydende sendes 1 til Oberbergamtet og 1 til Biskoppen, inden *Februari* Maanedes Udgang paafølgende Aar. FattigRegnskabet skulle afgiøres i Sogne Præstens overværelse, men almindelig er det skeet i *Samuels* og de 3de Mæsteres Nærværelse, og Siden tilligemed de 2de *Exemplarier* sendt til Sogne Præstens eftersyn og underskrift; ved fattig Regnskabets afslutning, tagis til Indtægt hvad Bøder der er bestemt til Fattig *Cassen*.– Ved hvert Aars 31 *December* og aarets udgang sendes *Extract* af Tilvirkningerne af Rue ♂.Støbegods og Stang ♂ 2de ligelydende et til *Oberbergamtet* og et til Rente kammeret, ved denførste skal tillige tilføres hvad Gruber er under Drift og under Frist, samt hvormange Siæle er ved Værket af begge Kiøn, begge indsendt inden *Februarii* Maanedes udgang.– Værkets Tiende betales i 2de *Terminer* 11te *Juni* og 11 *December* 200rd hver gang,sendes med Posten over *Arendahl* til *Zahl Casserer Schaft i Xstiania*, Brevet afleveres Aabent paa Post huuset.– Værkets Jordegodsers Skatter betales paa Sommer Sage og Skatte Ting i *Tvedestrand*, ligesaa Staldskatten til Fogden af Saugbruget; og *Procento* Skatten af den paa Værket hæftende *Capital* hvilken sidste *Debiteres* Hrr. *Principalens Conto*; thi høst–Sage og SkatteTinget betalis afgiften af *Møllen* og Giæstgiveriet.– Hvert Aars Kirke og Præste Tiende af Værkets Jordegodser betales paa Holt ved Tiendetaget[?].– Hvert *Quartal* betales Post Regningerne til Post *Contoirerne Arendahl og Brevig* efter Post Bøgernes udvisning; Disse 2de PostBøger giøres af Nye til hvert Aars første *October* og de gamle Sendes med Regnskabet.– Maanedes tieneres Løn indføres Hver Maanedes udgang, og Betienternes *Gage* hver *Quartal*.– Hver Maanedes udgang sluttes *Casse* Bogen, og af denne og Regnskabet Sendes *Extract* hver Maaned med Posten, til Hrr. *Principalen* hvis Form og Indhold *Concepterne* dertil udviiser; hvert *quartal* sendes Ligeledes *Rapporter* over Grubernes og Værkets Tilstand og Drifter hvortil ingen *Plan Concept* er givet, men indberettes som anden *Correspondence* og *rapporter*, udføres ved hielp af *Samuel* og tildeels skeer ved Ham, indeholder beskrivelse over Grubernes Tilstand, Malmgangernes til eller aftagelse med viidere om hvad der er giort og Paseret ved Værket i den forløbne Qvartal udenfor den Almindelige Bestyrelse hvad som icke Maanedes *Extracten* indeholder og vedrører. – Om vinteren naar føret begynder og Drifterne tager sin begyndelse *rapporterer* ugentlig Hrr. *Principalen*, hvad Kull er fremkommen til et hvert Stæd, Marsovn, Rosten, Stor– og Lillehammer; hvad Malmer er fremckiørt af hver *Sort*, og hvad Bord og Plancker der er Nedkiørt af hver *Sort* til Lørdags

aften, desuden meldes *ad interim*, hvad fremdreven Mandag og tiirsdag, samt Veir vind og føre ved Postens afgang, saa silde Sicker tør, Nok Onsdag Morgen; hvert Aars 31 Xbr.[Desember] indføres alle Afgivter, Godtgjørelser og Bygningslønner med videre = See *Reglementet*.—

11. Indtægterne fra Marsovn og Hamrene modtages hver uge og dertil er bestemt Løverdagen, fra Saven modtagis Skuren eengang hver Maaned, Tømmermærkningen skeer almindelig Høst og Vaar, smaae Mærkninger skeer ellers ubestemte Tiider, ligesaa og paa samme maade KulleVeeds Andtagelse Kulle *Leverance* skeer almindelig Vinter Tiiden, af Veeden som Kommer igiennem Elven, leveres Kullene, Vaar Sommer og Høst Tiiden; Bygnings Virke til Værket, Do. Til Gruberne og Lachter Veeden *ordineres* naar behøves til enhver tiid af Aaret, dog maae *observers* at endeel deraf icke kan frembringes uden paa Føret, altsaa maae bestilles i Tiide forud.— Rostningen og *Extra* Arbeider ved Værket, skeer best og almindelig maae skee Sommer Tiiden, det øvrige er Almindelig og bestemt, bestandig eller har bestemt Tiid, saasom Brydning ved Gruberne; Tilvirkningerne ved Marsovn og Hamrene samt Saverne med videre.—
12. *Brevigs* Post afgaar Onsdags Morgen, og *Arendahls* Do. Løverdags eftermiddag Ugentlig, følgelig hendtes Østre Post Søndags Morgen, og Væstre Do. Onsdags Middag, Postbudet bringer Posten fra og til *Godderstad*, fra og til *Tvedestrand* den benævnte 4re Post dage Ugentlig.
13. Pengene til forskuddernes Bestridelse *etc. requireres* Maanedlig eller oftere fra Forvalter *Westlye*, Igiennem ham skeer og *ordinationer* af Jern og Støbegods for *Provincerne*, og igiennem Hrr. *Principalen* for Kiøbenhavn, som besørges *ordineret* igiennem *Christen Nielsen* til de bestemte Tiider Tilvirket og Needkiørt.
14. Marsovns Drift til ugentl. udslag 14,15,16 eller 17 beroer paa *Ordres*, grundet paa Kulleforraad ved Marsovnen Driften paa Rue Jern, eller paa Støbegods beroer og paa *ordre*, grundet dels paa *Ordinationer* meere af Stang Jern, end af Støbegods til *Quantiteter* efter forhold, dels og paa Kulle forraad meer eller mindre ved ♂. ovn eller Hamrene i Forhold som icke ved *Leverancen* har været i agtaget, eller været muelig at bringe dertil, og saaledes som man ønskede og ville have det.— Malmens paasætning er almindelig visse *Sorter*, hvoraf gaaer meer og mindre af hver *Sort* paa grund, dels af Marsovnens gang og Mæsterens godtbefindende, dels efter *ordre* til de Særdeeles *Sorter*; Malmens paasætninger og forskiellig ved forandring af gangen paa Støbegods, og gangen paa Rue Jærn.— Smedningen rettes efter Kulle og Rue Jærnets forraad.— Smedningen maae ofte ophøre om vinteren i stærk Frost, og naar Sommeren og Høst ved stærke Vinde og stærk Tørk; sc: naar Hammergnisterne flyver paa Kullehusene; ved stærk Tørke om Sommeren, maae ofte Saverne og Hamrene staae af Vandmangel; derfor best at benytte Tiiden til begge Ting uden urigtig stands i utiide.
15. *Materialerne* af Krud, staa Spiger *etc.* det første *ordineres* enten fra Kiøbenhavn

- eller *Christiania*, og det øvrige med videre, enten fra første haand eller købes i *Arendahl*, Tou Værk købes i *Arendahl* fra *Reberbanen*.–
16. *Correspondencen* er Almindelig til Post Turerne Tisdag og Fredag ugentlig, til Forv: *Westlye* og videre indtræffer daglig.–
17. Ting *affairene* vedkommende; disse kan udføres til forskjellige bestemte Tiider om Aaret; men i henseende til udestaaende *Capitaler* hvor hensigten er at Tvinge *Debitoren* til forbedrede Drifter til Værket; er det den bedste Tiid at indkalde Ham under *Comissionen* om Foraaret, for derved at faae et Sickert baand paa ham til næste Vinters Drifts *Leverance*.–
18. Værkets *Privilegier* og Rettigheder vedkommende.– Disse vil erfahres af *Archivet* og derefter paasees, og haandthæves ved enhver forekommende tilfælde, paa ethvert stæd, og i alle begivenheder ved Ting og Folk til Tiid og Stæd.–
19. I henseende til Bestyrelsen i det Heele ved Ting og Folk og derved forekommende *affaire* vil og *Archivet* give oplysninger om adskilligt, særdeles *Contoir Promemoirerne*, som saa ofte har været vedrørt; videre erindrer jeg icke at Anmærke til videre oplysninger ved Bestyrelsen og *Contoir* Forretninger som tienlig og Nyttig. og ligesom jeg under A, har berørt det udvendige af Bestyrelsen, og under B, *Contoir*forretninger og det indvændige af Bestyrelsen, hvortil henhører *Contoir Documenterne* og de *Speciele ordres* for udførelsen af alt.

Annotationer

Til oplysning og veiledelse for Bogholder *Isaach Simonsen* og Reviser *Christen Nielsen*, ved Regnskabet's førelse og *Revision* ved Ness ♂ Værk.

I Bogholderiets førelse vedkommende

1789 blev her ved *Ness* Jern Værk indrettet et ordentlige Bogholderie saaledes at en hver ting har sin egen *Conto* eller Regl.; med tilførsel af indtægt og udgift, Omkostninger *Gevinst* og *Forliis*, og endelig Afslutnings Beholdninger, see *Plan–Concepter* henlagt paa *Contoiret*. Enhver *Conto* bestaar af *Debet* og *Credit*, eller Indtægt og udgift, paa det første Stæd anføres hvad Personen opbærer eller Tingen forstrækkes paa det andet stæd anføres hvad Personen leverer og fortjener, eller hvad Tingen frembringer og leverer fra sig, ved *Ballance* Regning opstaaer *Gevinst* og *Forliis*, tilskud eller overskud, eller et Andlægs omckostnings beløb; hvad paa een *Conto* anføres til *Debet*; skal paa et andet Stæd eller *Conto* føres til *Credit* og saaledes skeer *Contra* førsel, af alt i det heele Bogholderie og Regnskab indtil den sidste overførsel paa afslutnings *Conto*.

Bogholderiet bestaar af 21 Bøger og *Journaler*. Ud i de 2 første er *Conto* for Personerne; udi No. 3. er *Conto* for Tingen saasom: 1, alle Materialerne, 2, alle Gruberne med Nye Bygning *Kart* og *Graabergs Conto*, 3de, Omckostningers og *Interesse Contis*, 4de *Tilvirknings Conto* for *Marsovn*, *Hamrene* og *Saverne*; udi No. 4. anføres *Cassens* Indtægt og udgift, No. 5. til og med No. 20. er alle *Journaler* eller *Dagbøger*, hvis

Afslutninger overføres udi No. 3. paa de dertil henhørende *Contis*, hvilke alt Bøgerne Nærmere oplyser; No. 21 er Afslutnings *Conto* Bog, hvor udi alle *Ballancer* og *Inventarier* Beholdninger overføres, samt *Gevinst* og forliis, Hrr. *Principalens Conto* og endelig Afslutnings *Conto* for det heele.— Ved anførseler og overførseler maae nøye *observeres* at enhver Ting Anføres paa sit rette Stæd eller *Conto*, og ligesaa henføres til det rette Stæd eller *Conto*. Bogholderen maae nøye paa see at Bielegge alt med beviiser og Bøger for det heele.— Regnskabet afsluttes hvert Aars 30 *September*, hvor da Beholdningerne overføres i det Nye Regnskab til næste Aargang.— Det nye Regnskabs Bøger besørges indbunden i *April* eller *Maii*, for i den mellemtiid at erholde tiid til aflineringen og *Characterernes* tilførsel.— Ligesom Jeg under *annotationerne Dateret*. 21 *August* 1798 til Hrr. Forvalter *Knudsen* under Lit. B. No. 14 først Lit. A, har vedrørt Regnskabet, og under Lit. b, *Contoir Documenterne*; samt under Lit. c., *Contoir* Forretningerne; Saa vil jeg herved tillige have Bogholderen aleene anbragt til Erindring de Ting deraf som Bogholderiet vedkommer, ved løselig at berøre samme uden at benævne Tiiden, nemlig: *Reglementet* til Brug af de bestemte Priiser og *accorder*, og til overførsel og Brug, af de bestemte Aflønninger, Afgivter og Godtgiørelser; Resten i henseende til Indtegter, udgivter, Omckostninger, Arbeider, Kiørseler, *Leverancer*, Brydninger og Tilvirkninger med videre, beroer paa Vedkommendes andførseler i *Journalerne* og ellers andre Beviiser og Bielaggere; Dernæst afregning med Folket og Bønderne, Renters Beregninger af *Capitalerne* ved Regnings efter *ordre*, offerets indleggelse med meere, som jeg icke videre ved Bogholderiets Førelse vil benævne da Bogholder *Isaach Simonsen* ved 3 a 4 Aars Tieneste ved daglig erfaring har nøye lært at kiende det alt. Vil altsaa henvende mig noget *Specielere* til at forklare afslutningsmaaden den 30 *September*, hvorudi han mangler oplysninger, nemlig: først vil jeg berøre Planckers og Bordenes afslutning i *Januarii* eller *Februarii* Maaneder naar samme er Needkiørt, 1, paaføres Omkostnings*Conto* dagarbeidet, dernæst paaføres samme *Conto* Saugtømmeret efter de priiser som staar den 1. *October* foran, 3, Samme *Conto* godtgiøres igien *Balancen* og overskud af Vrage plancker *etc.* Knub[?] og Horn, 4, opsummeres Needkiørselen af Tall og Kiørselpriis, 5, opsummeres Maals skuur og Vrageskuur, 6, beregnes heele Skuuren til vis Tykkelser og Længder 7, afsluttes *O.Contoen*, *Balancen* overføres paa Maals og Vrage skuuren De 2 Parter paa det første og den 3die part paa det sidste efter forhold af Skuurens størrelse enten av begge disse 2 *Debet* ved opsummering af Pengebeløbet bestemt, og derefter *Ballanceres* sammes *Credit*, og bliver da bestemt, den beløb som nedkiørselen, tilføres, og derefter overføres i *Leverance Journal*, og naar nedkiørselen er tillagt bliver Penge beløbet bestemt, som tilføres opstablingen i *Tvedestd.* [Tvedestrand] til overførsel i Regnskabet der hvor da Saubruget er afsluttet og bragt i *orden* ved Værket. Den 30 *September* naar alle Indførseler er til endebragt og alle *Journaler* fra 5 til og med No. 20 er overført og afsluttet, samt *Proviand* og *Casse*Bogen, tillige med Malmernes *Conto* Jærnets, *Diverse* Omckostninger og Renter af Nye Bygnings *Capital* i *Tvedestrand* er overført her ved

Værket, saa at ikke videre end de 3 Bøger No. 1, 2 og 3 er igien uafsluttet /: hvilke 3 Bøger tilligemed *Casse Bogen* og *Brydnings Journalen* indeholder nu alle beholdninger ved Værket /: Begyndes først med Værkets og *Bonde Bogens*, samt *Casse Bogens* og *Brydnings Journalens Afslutninger*, dernæst afsluttet No. 3. *tilvirknings Bogen* som er den vanskeligste af dem alle, og det paa følgende Maade saaledes.

1. alle *Materialer*; ved allerførst at opsummere *Debet* og *Credit*, hvoraf erfares Beholdningerne af *Specierne* og naar disse er beregnet til beløb efter *Indkiøbs Prisen*, legges den *Penge Sum* til *Credits Penge Sum*, er nu *Credits Penge Sum* høyere en *Debets penge Sum* tilføres *Debet Ballancen* til *Gevinst Conto*; men er *Debit* høyere en *Credit*, tilføres *Credit Ballancen* til *Forliis Conto*; befindes *Specierne* ved opsummeringen enten at være høyere eller lavere end den virkelige beholdning bliver det vundne eller tabte tilført *Tabte* og *Vundne Vahres Conto*, efter *Indkiøbs Priiser* paa samme maade som om *Gevinst* og er meldt, hvilken efter *Syn* og *Anførsel* skeer først førend *Gevinsten* eller *Forliiset* tilføres; dernæst afsluttes *Contoen* og beholdningen henføres til *Malmernes General Conto*.
2. *General nye Bygnings, Kart og Graaebergs Omkostnings Conto*, samt alle *Malmernes Conto* ved *Gruberne*: Allerførst beregnes *Renterne* af *Malmernes Beholdnings Capital*, *Nye Bygninger Kart og Graaebergs O. Capitaler*. Den 1. *October*, dernæst opsummeres alle *Malmernes Debet* og *Credit*, hvoraf sees hvad *quantitet* *Malm* er brudt ved enhver *Grube* med sammes beløb, hvoraf *Brydnings Priiser* udfindes pr. Tde. ved at sammenligne den udfundne priis pr. Tønde med den sidste *Aars* brudte *Malm*, erfares om den er større eller mindre, er den mindre kaster han op *Nye Bygning og Graaebergs Conto*, og seer om der er nogen *Omkostning* de brudte *Malmers Quantitet NB Conto* vedkommende, i forhold til *omkostnings beløb* *Malmens quantitet* og *priisens* forskjellighed *Debiteres* *Malm* nogle *Skillinger* pr. Tønde, dog saaledes at dette *aars* brudte *Malm priis* ei overstiger den sidst foregaaende, naar nu dette er fuldragt, tilføres *Extra Rue Jærnets Conto* *Renternes* beløb af *Malm Beholdningen*, derefter visse *Procento* af de *Nye Bygningers* og *Graaebergs omkostninger* for de *Gruber* som icke brydes, eller ere forladte for *Ex: 6 a 8 Procento*, ligesom *Rue Jærnets Tilvirknings størrelse* er til, dernæst afsluttes *Nye bygnings og graaebergs Omkostnings Conto*, siden efter alle *Malmernes* og *beholdnings Ballancen* tilføres *General Malm Conto*; videre maa anmærkes: at om der er nogle *à parte omkostnings Conto* for *Gruberne*, som icke forhen er *Ballanceret* og tilført *Nye Bygnings eller graaebergs Conto*, skal dette aller først skee førend noget foretagis med de sidst benævnte *Contis*.
3. *Nye Bygnings, Jordegodsets, Omkostnings og Interesse Conto* ved Værket; aller først eftersees om der er nogle *Extra Omkostnings Contoer* som icke er *Ballanceret* og tilført *General nye Bygnings Conto* hvilke da først overføres, dernæst beregnes *Renterne* af *nye Bygnings Capital, Jordegodsets Capital,*

- malmernes *Capital* ved Værket, Kull og Rue Jærns *Capitaler*, Savtømmerets *Capital 1 October* /: men af Stang Jærn, Støbegods, samt Plancker og Bord beholdninger beregnis ingen Renter af /: ey heller af *Materialers* beholdninger :/ dernæst afsluttes Jordegodsets *Capital Conto*; Tabet paa *Capital Conto NB Ballancen* af Frugt *Conto* skal forud paaføres *Capital Conto*; Tabet af *Capital Conto* tilføres *Extra Rue Jærnets O. Conto*. Siden afsluttes *Interesse Conto* og alle De øvrige; Aflønnings, *Pensions* og *Diverse O. Conto*, tilføres *Extra Rue Jærnets O. Conto*. NB *General nye Bygnings Conto*, staaer endnu uafsluttet til videre.–
4. *Tilvirchnings og omkostnings Contoer* ved Marsovn Hamrene og Saverne, NB først maae jeg anmærke: at saa snart vinter Driften er opført, overføres Kull og Malmen i No. 3, ved Malmens overførsel paa Gruben tilføres prisen der efter de ældste malmpriser og derefter overføres paa Malmens *General Conto* ved Marsovnen tilligemed *Kiørselen*.– den 30 *Sept*.– Først opsummeres *Debit* af Kull og Malm med Penge beløb; ligesaa *Credit*; dernæst sammenlignes *Beholdnings Malm Sum* og beløb, med den fremkiorste *Malm Sum* og beløb for hver *Sort*., hvoraf uddragis prisen pr. Tønde /: for hver *sort* :/ nu udregnes *Beholdningen* af Malmen efter den udfundne pris pr. Tønde for hver *Sort* i Sær, og naar alle disse *beholdnings Summer* er sammenlagt, viser sig hvad den Rostede Malm *Koster*, som tilligemed *Beholdnings Summen* skall gjøre lige sum med *Debit Penge Sum* der forud er bestemt, paa samme maade udfindes *Kullenes Penge beløb* da *Indtægten* der og er bestemt, *beholdningen* ved udregningen bliver det, og da er *forbrugelsens Penge beløb* i følge *Indtægten*, udfunden og *Summarisk* bestemt, med *Kull og Malmens forbrugelses Conto* skeer det og paa samme Maade som her foran ommeldt; *Kull og Malmens forbrugelses Sum* og beløb paaføres nu *Rue Jærnets O. Conto*; ved *Kull og Malm Contoens Afslutning* rettes *beholdningen* efter den virkelig befundne ved *Marsovn Rostehuus* og paa *Rostepladsen*, og derefter skeer *afslutningen*. NB ved *Aarets udgang afføris* fra *aflønnings Conto*, *Marsemæsterens Aarlige Løn*, paa *Rue Jærnets O. Conto*; *møllemæsternes og Mølleskriverens Løn* paa *Møllens O; Conto*; *Rue ♂ O. Conto* paaføres nu *Rue Jærnet* derefter opsummeres *Rue Jærnets Tilvirknings Contoer*.– *Debit* og *Credit*, hvorda paa *Debit* udfindes prisen pr. skuet [skippundet] *Rue Jærn*, som *annoteres* for ved *Summen*; dernæst opsummeres *Rue Jærnets Extra O. Conto*; nu sees hvad skus [skippunds] *Tall Rue Jærnet* er og tillige den *anførte priis* or. skuet [skippundet] deraf uddragis hvad *Sum Extra* omkostninger kan *taales* hvilke bestemmes i forhold til den *førrige priis 1 Octb*, og til *General Nye Bygningers Contoens Omkostninger Sum No. 1*. hvis *Capitaler* alle *enhører* til *Rue Jærnet*, naar da *Summen* efter *tillægs prisen* pr. skø [skippund] er bestemt til et vis beløb, efter sees den *Sum* som staaer paa *Extra Rue ♂ O. Conto*, og det *Reste rende* hentes da fra *General Nye Bygnings Conto*; nu afsluttes *Extra Rue Jærnets O. Conto* og paaføres *Rue Jærnets Conto*, ved nu igien at opsummere er *Penge Summen*

bestemt, og atter udfindes nu den brugelige og gangbare Rue Jærns priis, der lige som forrige *annoteres* for ved *Summen*. Derefter afsluttes *Credit* paa Sædvanlig maade efter forhen udfundne og benævnte Regler naar *Credit* paa Støbegodsets *Conto* er tilført beholdningen med dens beløb, bliver altsaa *Credits* Penge *Summen* bestemt, og naar da *Debet* er belasset[belastet] med alle udgifter vil da vise sig *Gevinsten* som tilføres og er den virkelige *Ballance*. Rue Jærnet er nu forud tilført Stang ♂ O. *Conto*, bliver nu først at tilføre Kullenes forbrugelse som skeer paa følgende maade: Først opsummeres *Debet* deraf udfindes Prisen pr. Læst hvorefter den *Taxerede* Kulle beholdning ved Hamrene udregnes; Da beholdningen i følge *Taxationen* er bestemt til Læste tall og pængebeløb, udfindes strax i følge *Debet*, forbrugelsen af Kull til Penge beløb der nu og bliver bestemt, nu eftersees hvad *Qvantitet* Stang ♂ er Smed i hver Hammer og da ved undersøgning udfindes hvormange Læst Kull er forbrugt pr. skû [skippund] Stang Jern, efter lige forholdsmaade udfindes og paa Rue Jærnets *Conto*, hvormange skû [skippund] Rue Jern er medgaaed pr. skû [skippund] Stang Jern og som derefter indføres og overføres paa Sædvandlig Maade.– Nu opsummeres Stang Jærnets Omkostnings og tilvirknings *Contis*, og naar beholdningen af Stang Jærnet er tilført *Credit* bliver den ved opsummeringen bestemt, nu eftersees hvad skûs [skippunds] Tall af Stang Jærnets tilvirkning er og ved eftersyn med omkostningerne udfindes hvad *Sum* af nye Bygnings omkostning kand taales; der nu fra nye bygnings O. *Conto* tilføres Stang ♂ O. *Conto.*, hvilken Sidste *Conto* da sluttes og overføres paa Stang Jærnet, derefter opsummeres igien denne sidste *Conto*, og udfindes prisen pr. skû [skippund] som *annoteres* forved; dernæst *Ballanceres Contoen* med *Gevinstens* tilførsel.– Saugbruget afsluttes nu paa samme Maade som forhen er meldt og omtalt ved afregningen i *Januarii*, naar nu alle omckostninger og godtgjørelser er tilført Saugskuurens O.*Conto*, og maals samt undermaalsskuuren er udregnet til en vis bestemt længde og Tyckelse, udfindes strax, i følge Omkostningernes beløb hvad videre kan taales af Nye Bygnings omkostninger, som da tilføres omkostnings *Conto* fra *General* Nye Bygnings *Conto*, nu afsluttes strax denne sidste *Conto*, og derefter overføres Saugskurens omkostninger, og Bord*Contoerne* afsluttes og altsaa er nu det heele Regnskab afsluttet derefter overføres alle Beholdninger gevinst og Forliis udi No. 21 afslutnings *Conto* Bog; Først alle *Ballancer* paa den udgaaende *Ballance Conto*, dernæst alle *Inventarier* paa den udgaaende *Inventarii Conto*, siden *Gevinst* og *Forliis* til *gevinst* og *Forliis Conto*. *Ballancen* af den udgaaende *Ballance* og *Inventarie Conto* for Værket og Tvedestrand paaføres *Afslutnings Contoens Debit* hver for sig, dernæst paaføres afslutnings *Contoens Credit Ballancen* og *revenueuren* af Værket paa *Gevinst* og *Forliis Conto*, nu afsluttes *Hrr. Principalens Conto*, er *Ballancen* overskud, tilføres det afslutnings *Contoens Debet*, men er *Ballancen* tilskud fra Ham til Værket afføres det paa *Credit* Siiden

Nu opsummeres afsluttes *Conto* som skulle være gandske Lige store paa begge Siider; mangler derpaa overføres paa *Observations Conto* til videre opdagelse skeer og feilerne udfindes.– Følgelig er nu den heele afslutning og Bagslut[?] fuldbragt, hvorefter da overføres alle Beholdninger i det Nye Regnskab, og naar dette er skeed, føres de tillige over i den Nye Afslutnings Bog, paa den Indgaaende *Ballance* og *Inventarie Contis*, hvilken overførsel, skeer *Contra* imod den udgaaende som blev indført i forrige Afslutnings *Conto* Bog, saaledes: at den *Sum*, som der var anført paa *Debet* Siden /: NB Virkelige :/ anføres her paa *Credit* Siden ligeledes, hvad der staar paa *Credit* Siden, bliver her anført paa *Debet* Siden, etter at denne anførsel og overførsel er fuldført, overføres *Ballancen* af den Indgaaende *Ballance* og *Inventarii Contis* for Værket og *Tvedestrand*, hver for sig paa Afslutnings *Contoens Credit* i den samme orden, som forhen er skeet– og derved er da alt bragt i *orden*, og efter at det alt er tillige *revideret*, afleveres det gamle Regnskab for Værket og *Tvedestrand* til Hrr. Forvalter *Knudsen*.– Videre oplysning og veiledning til hielp ved *Afslutningen* uddragis af det foregaaende Regnskabs afslutnings Bøger, som meget vil Biedrage og være til hielp, samt blive en goed og nødvendig Raadgiver i det Væsentlich.–

Ildet Revisions– udførelse Vedkommende

Revisers Pligter ved *Revisionen* nøje at paasee og eftersee at *Prisers Tilførseler* udregninger, anførseler, overførseler, opsummeringer og afslutninger ere rigtige, og enhver ting anført paa sit rette Stød; og at er forsynet med De befalede Bielagere, Bøgger og beviser; og ligeledes Nøyagtig og rigtig at opdage og antagen de forefundne Feiler til rettelse i det Nye Regnskab.– Ligesaa nødvendig som det er for dem som skal føre et Regnskab og ordentlig Bogholderie, at besidde de dertil udfordrende nødvendige Kundskaber, og at erholde de dertil fornødne oplysninger; saa nødvendig er det og for den som skal eftersee og paasee dennes Pligter, at besidde de samme Kundskaber, og at erholdelige oplysninger og Veiledninger; Følgelig bør og *Reviseren Christen Nielsen* nyde *Copie* af forestaaende, for saavidt det udfordres, af hvad som er opgivet til oplysning for Bogholder *Isaach Simonsen*.– Ved en ordentlig *revisión*, saaledes som Regnskabs Bøgerne er indrettet af mig i de senere Aar, foretages *revisiónen* paa følgende Maade: Først eftersees overselen[overførselen] af det forrige Aars Regnskab i det nye som nu overleveret til *revisiónen* at samme er rigtig overført den 1 *October*, hvilke Beholdninger, a, for Værket, findes Anført i No. 1. Værcks bog, No. 2. Bonde Bogen, No 3. Tilvircknings *Conto*Bog, No. 4. *Casse* Bog, og No. 8 Brydnings *Journal*, og b, for *Tvedestrand*; Lit. A: *Kiøbmands* Bog, Lit. B: *Hoved Indtægts* og *udgifts* Bog, og Lit. C.; *Proviants* Bogen naar dette er skeet, eftersees tillige om samme Beholdninger ere og rigtige overført udi Afslutnings *Conto*Bog, paa den Indgaaende *Ballance* og *Inventari Contis*, derefter eftersees opsummeringen paa sidste Stød og overførselen derfra paa afslutnings *Contoes Credit*. Naar nu dette først er efterseet og fuldført, begyndes

revisionen i det sidste Aars Regnskab, saaledes. 1. Ved *Værket*; Mand tager No. 1. Værks Bogen og ligger for sig paa den eene siide, og No. 2. Bondebogen og ligger for sig paa den anden siide og No. 3. Tilvirknings Bog og ligger forud fra sig, og saa begynder at *revidere*, Nemlig: først tager mand for sig den 4de og første Bog No. 4. *Casse Bogen* tillige med opsendings *Journalen*, først begyndes med *Casse Bogens Credit*, og ligesom man *avancerer*, efterseer tillige opsummeringens og henførsel til samme *Debit*, derefter *revideres* dens *Debit* opsummering og afslutninger, naar den er nu færdig, ligges den og opsendings *Journalen* bort, hver til sit Stæd; nu tager mand No. 5 Fat, og naar den er *Expederet* og Færdig efter samme *orden* og paa samme maade, tages fat paa No. 6, og saa videre til og med No. 21. dernæst tagis først *Proviants Bogen* og efterseer paa dens *Credit*, Prisernes anførsel udregningen, beløb og *Speciernes* udførsel i *rubriqverne*, og sammes opsummeringer og *Transporter*, ligesom mand *avangerer* til, naar nu dette er fuldført, begyndes paa nye og eftersees om det er rigtig overført i No. 1, 2 og 3. samt i Lit. A, nu tages fat paa No. 1. og eftersees opsummeringen Afslutninger og godtgjørelser fra dens eenes *Conto* til den andens eller andenstæds og saaledes fortfares fra *Conto* til *Conto* indtil man kommer til den sidste mand, dernæst tagis fat paa No. 2. paa ligemaade og derefter paa No. 3. efter lige Forholds Regler, nu er Værkets Regnskab *revideret*, og altsaa begyndes nu for det 2det med *Tvedestrands* Regnskab; Nemlig man tager Lit. A. og ligger paa den ene Side og Lit. B. paa den anden Side, og derefter tager først fat paa Lit. C. *Proviants Bogens* Indtægt, derefter Lit. D_E_F og sidst G, naar nu disse alle er *revideret*, tager man fat paa Lit. A, og eftersees dens opsummeringer og Afslutninger, og naar denne da er igiennemgaaed, er og *Tvedestrands* Regnskab *revideret*.— Derefter *revideres* overførselen af Beholdningerne udi Afslutnings Bog No. 21. først ved Værket paa den Maade som forhen meldt, dernæst for *Tvedestrand* paa samme maade, ved først at eftersee *Ballancerne* overførsel paa den udgaaende *Ballance Conto* derefter *Inventariernes* overførsel paa den udgaaende *Inventari Conto*, NB *Gevinst* og *Forliis* samt Hrr. *Principalens Conto* er forhen *revideret* under Værkets Regnskab.— herpaa eftersees opsummeringer og *Transporter* paa udgaaende *Ballance* og *Inventari_Gevinst & Forliis*, Hrr. *Principalens* og endelig *Afslutnings_Conto*; samt den *Ballancerende Sum* som derfra er overført paa *Observations Conto* hvorved da den heele *Revision* er tilendebragt og fuldført, nu staar til rest at tilføre *Observations Conto* de opdagede feiler, der skeer paa følgende maade Nemlig:

1. Alt hvad som ved *revisionen* opdages: der enten er formeget opsummeret overført eller udregnet i *Debit* samt forlidet enten opsummeret udregnet eller overført i *Credit*, overføres paa *Observations Contoens Credit*, men alt hvad som er forlidt opsummeret, udregnet og overført i *Debit*, og for meget ligeledes i *Credit* overføres paa *Observations Contoens Debit*.—
2. Findes derimod ved *revisionen* en Feil, som enten er formeget eller forlidet udregnet og ligeledes forlidet eller for meget overført, vedkommer samme icke *Observations Conto*, men anføres *aparte* paa en *revisions* Liste, som indføres i

det nye Regnskabs *Diverse Journal* og følger derved som Bielager, nu anføres det der saaledes; den *Conto* som i det forrige Regnskab ved udregningens Feil, er enten forliden eller formeget *Debiteret* eller *Crediteret*, bliver nu fra *Diverse Journalen*, igien enten *Debi=* eller *Crediteret*, det Feilagtige, og det stød hvor Feilen er overført, bliver da ligeledes enten *Debiteret* eller *Crediteret* den samme *Sum*, følgelig den *Conto* som Forrige Aar vant bliver igien *Debiteret* det vundne, og den *Conto* som forrige Aar tabte bliver igien *Crediteret* det Tabte.–

3. Hvad som er forliden fradraget i *Debet* og formeget i *Credit* overføres paa *Observations Contoens Credit*, og hvad som er forliden fradraget i *Credit* og formeget i *Debet* overføres paa *Observations Contoens Credit* NB er *Debet*.–
4. Er der formeget opsummeret i *Debit* og ligesaa i *Credit* til en lige høj *Sum*, eller og forliden i *Debet* og forliden i *Credit* til en ligestor *Sum*, er det en *Dobbelt* feil og gjør ingen Forandring og Slig en Feil kan gjerne af *reviseren* forbigaaes der icke er enten fordeel eller Skade.– Feilerne som anmærkes under No. 1. og 3. sees tydelig at er en enckelt feil, følgelig har den *Conto* i forrige Regnskab enten vunden eller Tabt alene, uden at have nogen Indflydelse ved overførselen, at give sig selv eller det modsatte Stød erstatning, og hvorfor icke afslutningen falt rigtig ud, altsaa skal den samme *Conto* i det nye Regnskab, om den har vundet *Debiteres* lige sum, og *Observations Contoens Crediteres* samme, og har *Contoens* tabt det feilagtige skal den *Crediteres* samme, og *Observations Contoens Crediteres* det eller *Debiteres*.–

Derimod er feilerne under No. 2. en *Dobbelt* feil, altsaa ey vedkommer afslutningen, og der har gjort nogen Forandring, følgelig ey heller vedkommer *Observations Conto*, og da feilen er af den Beskaffenhed, at hvad den første *Conto* ved udregningen enten har vundet eller Tabt, har den *Conto* hvortil samme er overført ogsaa enten vunden eller Tabt, thi hvad den eene *Conto* har tabt, har den anden *Conto* igien vundet, og ved overførselen fra *Diverse Journalen*, faaer nu den *Conto* igien erstatning som tabte hvilke den giver som vandt der skeer ved at *Debiteres* den eene og *Crediteres* den anden ved eller med lige *Sum*; Videre sees at de feiler som nævnes under No. 4. er af den Beskaffenhed at de icke gjør nogen Forandring i Afslutningen, ei heller er *Contoens* enten til Fordeel eller skade, og altsaa unyttig arbeide at rette eller optegne den.– Fra afslutnings *Conto* som forhen meldt, er enten *Debiteret* eller *Crediteret* *Observations Conto* den der Ræsterende afslutnings *Capital* er *Ballance Summen* tilført i *Debet*, bliver den overført i *Credit*, og er den tilført i *Credit*, bliver den overført i *Debit* naar nu de Enckelte Feiler er opdaget ved *Revisionen* og tilført *Observations Contoens*; bliver da *Observations Contoens Debit* og *Credit* opsummeret; har *reviseren* gjort sin pligt er den nu *Ballance*, men er den icke ligesom i *Debet* og *Credit* har han ey gjort sin pligt, den sum derpaa mangler tilføres for at *Ballancere Contoens*, og for at see hvor stor feilen er, men den kan icke overføres nogensteds; undtagen nye *revision* skal foretages; thi da kan den overføres paa en nye *Observations Conto*; herved har da *reviseren* fuldendte *revisionen*

med alt deraf *Dependerende*, hvorefter han leverer Regnskabet fra sig tilligemed Listen til *Observations Contoen* og Listen til *Diverse Journalen*. Da Revisionen her fortsættes under Regnskabets førelse, kan den icke foretages efter den *orden* som her anført uden styckeviis, imidlertid kan det anførte dog være til nytte og veiledning under *revisionens* udførelse. Videre anmærkes: at da Regnskabet i det heele den 30. September saavelsom under Regnskabets førelse heele Aaret igiennem bliver *revideret* førend *Ballance Summerne* i Afslutnings *Conto Bog* bliver overført til Afslutnings *Conto*, og som herefter ventelig og skal skee i Afslutnings Bogen og; kan icke den Resterende *Sum* som forekommer paa afslutnings *Conto*, henføres til *Observations Conto*, uden nye *revision* skal foretages; at det forhen har skeet i De senere Aaringer indseer jeg nu at have været en Feil, dog undtages, om De efterat Regnskabet er afsluttet, skulle opdage saadanne enkelte Feiler som dertil henhører, førend De leverer Regnskabet fra Sig, eller og at feilerne icke i det forrige Regnskab er bleven rettet, thi i saa tilfælde bør det skee.– Saaledes har jeg opfyldt hr. *Principalens* 2de *ordres* i Sommer og nu; og da Bogholderen og *reviseren* har forhende *Locale* Kundskaber som udfordres til Regnskabets førelse og *revision*, tror ieg at de kand fatte og have hielp og nytte af forestaaende, men uden at besidde de *Locale* Kundskaber og at have det forrige Regnskab til hielp, tilstaaer jeg at samme icke vilde være tilstræckelig og oplysende nok.–

